

DAILEADER, Philip (2019): *La vida i el món de sant Vicent Ferrer. Religió i societat en l'Europa baixmedieval*, trad. de Rosa Agost Canós. València: Acadèmia Valenciana de la Llengua / Universitat de València.

DAILEADER, Philip (2019): *San Vicente Ferrer, su mundo y su vida. Religión y sociedad en la Europa bajomedieval*, trad. de Vicent Baydal Sala. València: Universitat de València.

Tot coincidint amb el sisè centenari del traspàs de mestre Vicent Ferrer, l'Acadèmia Valenciana de la Llengua i la Universitat de València han traduït al valencià i també al castellà una nova biografia del dominic valencià. Un excel·lent regal, certament, per als estudiosos d'aquest predicador de la tardor medieval en particular i de la predicació medieval en general; sense, però, oblidar la dimensió política del personatge. La versió original d'aquesta biografia es publicà l'any 2016 amb aquest títol: *Saint Vincent Ferrer his World and Life. Religion and Society in late Medieval Europe*. Palgrave: Macmillan, 2016. L'autor és un historiador nord-americà, novaiorquè concretament, doctorat a la prestigiosa Universitat de Harvard i professor d'Història en el *College of William and Mary* en Virginia. Aquestes dades biogràfiques resulten força interessants ja que li permeten observar, primer, i analitzar, després, amb certa distància l'objecte d'anàlisi, en aquest cas el personatge històric de Vicent Ferrer, tot tenint present que la seua figura ens permet conèixer, al mateix temps, la societat en la qual visqué i desenvolupà la seua activitat pastoral i política.

Hom ha d'assenyalar, de bon començament, com una de les característiques remarcables d'aquesta biografia, que no es tracta d'una hagiografia a l'ús, la qual cosa resulta força interessant. Cal remarcar que es tracta d'un estudi crític i rigorós. Per tal de construir el periple vital del mestre valencià de teologia ha fet servir: (1) fonts de primera mà, de natura molt diversa i diferent, tot atenent els seus autors i institucions productores; (2) els sermons, i (3) els mateixos escrits del propi Vicent Ferrer. Philip Daileader utilitza el personatge històric per tal de descobrir la societat que l'envoltava i a la qual ell dirigia les seues prèdiques i sermons, i en la qual ell intervingué en assumptes de gran importància com ara el compromís de Casp i el Cisma d'Occident. De les biografies publicades de sant Vicent, és la primera en la qual es vol copsar i escatir què significà mestre Ferrer a la tardor medieval. I per tal d'aconseguir aquest objectiu ha fet servir un conjunt important de fonts de primera mà, la qual cosa fa que aquesta siga una biografia ben solvent.

La biografia es presenta distribuïda en set capítols, més una introducció i unes conclusions. Interessa, especialment, l'apèndix on ens regala una anàlisi crítica de les fonts utilitzades. L'autor ha sabut conjuminar informacions molt disperses i extreure'n profit per tal de documentar la vida del dominic i de la societat medieval. Engloba les fonts que ha fet servir en quatre apartats. En el primer informa sobre les epístoles, les cartes, que proporcionen notícia tant de la seua activitat missionera i l'itinerari pastoral descrit com del seu pensament. Destaquen especialment dos: (1) la lletra que dirigí el 17 de desembre de 1403 a Jean de Reynoix, general dels dominics, explicant-li la activitat duta a terme com a *legatus a latere Christi* d'ençà el 22 de novembre de 1399, quan començà a predicar; i (2) l'epístola dirigida a Benet XIII amb el títol *De tempore antichristi et fine mundi*, datada en Alcanyis el 27 de juliol de 1412 exposant al Sant Pare el seu parer sobre la vinguda de l'anticrist i la fi del món. Avalua, en segon lloc, les obres de mestre Ferrer per tal d'entendre el seu pensament i, en aquest context, es refereix, tot atenent la cronologia de les obres, a la *Quaestio de unitate universalis*, el *Tractatus de suppositionibus*, el *Tractatus de moderno ecclesie scismate*, i, finalment, el *Tractatus de vita spiritali*; de totes aquestes revisa les opinions de la crítica, fins i tot d'aquelles que dubten de l'autoria, com la del tractat de la vida espiritual.

Estudia, en tercer lloc, els sermons. S'ha de dir que el prof. Daileader ha fet servir en la seua biografia de mestre Ferrer, com ho prova a bastament l'aparat crític, totes les edicions dels sermons llatins, valencians i castellans; ha utilitzat amb molt de profit també algunes edicions manuscrites com ara: (1) el sermonari de Toulouse (Bibliothèque Municipale, mss. 345 i 346), amb la que es coneix com redacció tolosana, tan important per a conèixer aspectes fonamentals de la predicació; això, no obstant, roman inèdit; (2) el sermonari d'Avinyó amb la predicació a l'illa de Mallorca (Avinyó. Bibliothèque

Municipale, ms. 610, publicat recentment); (3) la Quaresma de Clermont-Ferrand, inèdita també (Bibliothèque Municipale, ms. 45, olim 42); Biblioteca de Catalunya, ms. 477, entre altres. I aquesta combinació de sermons en llengües diferents resulta força interessant, especialment perquè aporta moltes notícies sobre el polièdric personatge i pensament de sant Vicent, sense menystenir la llengua de la predicació. A més a més, no cau en l'error de certa historiografia que utilitza únicament i exclusiva els sermons catalans, la qual cosa, si més no, empobreix notablement el personatge i les recerques que se'n fan. No ha descurat en les seues observacions introduir-se en la problemàtica històrica de la transmissió textual dels sermons des de la seua pronunciació en públic fins a les edicions manuscrites i, fins i tot, impreses. Coneix i utilitza, fent servir les edicions de vegades parcials, els sermonaris que han desaparegut, com ara el manuscrit de la catedral de València, del qual es publica una transcripció feta pel canonge Sanchis Sivera, o el de Morella sobre l'anticrist.

Finalment, ha fet servir amb molt de profit el procés de canonització tot utilitzant l'edició que féu el pare Fages l'any 1904. El procés recull les *inquisitiones in partibus* dutes a terme entre 1453 i 1454, concretament a Bretanya (*Vannes* i rodalies), *Toulouse* i els seus voltants, Nàpols i Avinyó. En analitzar les possibles raons que justificarien la mancança d'una enquesta feta a València o a la Corona d'Aragó, segons l'autor, podria ser la conseqüència del ressentiment i irritació dels valencians per la posició que havia defensat a Casp. Reconeixent la seua importància, no s'està d'assenyalar les precaucions i cautesles que cal tenir presents; entre altres, recorda el procediment seguit en la recollida dels testimonis, els quals declaren sobre fets esdevinguts feia 30 o 40 anys i, a més a més, les declaracions són totes estereotipades; en definitiva, es tracta d'un discurs que projecta cap al futur una imatge del dominic valencià, la qual ha romàs fins l'actualitat a l'imaginari social. Un dels trets definitoris que s'emfasitza és el relatiu a la llengua que emprava en la seua predicació. Un dels testimonis arriba a afirmar: «*quod omnes qui erant de longinquo audiebant sicut illi qui erant vicini, et illi qui erant theutonicici, francigene et aliarum linguarum audiebant ipsum loquentem lingua catalana et ipsum intelligebant*» (Universitat de València. Biblioteca Històrica, ms. 690, ff. 285r-v). En realitat les actes del procés de canonització ens presenten Vicent Ferrer com un predicador apostòlic, un apòstol inspirat per l'Esperit Sant, la qual cosa ajudaria a entendre el do de llengües que hom l'atribueix; fa la impressió que els enquestadors i biògrafs feren servir com a font d'informació el capítol primer del llibre bíblic dels Fets dels Apòstols; en realitat el que volien era construir la imatge d'un personatge singular, i hi reeixiren, com ho prova a bastament la presència d'aquesta imatge a l'imaginari popular.

El contingut de la biografia, com ja s'ha assenyalat en pàgines precedents, està estructurat en set capítols. Comença amb «València, Avinyó i entremig», on s'estudia el seu naixement, professió religiosa, formació, amistat amb Pedro de Luna, el seu paper com a confessor del papa i la seua residència a Avinyó fins que comença la predicació el 22 de novembre de 1399. Interessa en aquest període la seua posició en relació al Cisma d'Occident i el seu enfrontament al rei Pere IV, a qui li dedica el seu *Tractatus de moderno ecclesie scismate*, denunciant la seua indiferència. La visió d'Avinyó fou la que l'esperonà a predicar per tota la cristiandat. En aquest període, Nicolau Eimeric l'acusà d'heretge. Continua, en segon lloc, amb: «*Legatus a latere Christi*: Provença, Lombardia i entremig». El punt de partida, com no podia ser altrament, es situa en la malaltia i la visió d'Avinyó de 3 d'octubre de 1398. Vicent Ferrer, d'ençà el 22 de novembre de 1399, es presentà com a *Legatus a latere Christi*, enviat per Jesucrist per tal de predicar on ell decideix sense necessitat de reconèixer l'autoritat del superior provincial de la Corona d'Aragó i exercint autoritat jurisdiccional sobre el clergat que l'acompanyava. Els primers anys de la seua predicació els coneixem gràcies a la lletra de 17 de desembre de 1403, desplaçant-se a través de Lió, Ginebra, Friburg, Ligúria, Piemont, Llombardia, etc.

En tercer lloc, analitza el «Retorn a les terres ibèriques i el Compromís de Casp». Philip Daileader estudia de forma detallada el retorn de mestre Ferrer a la Península Ibèrica a finals de l'any 1408 o començaments de 1409 i avalua tot el temps que hi va romandre, concretament fins 1415. El mes de juliol d'aquest any emprengué el viatge a Perpinyà per la qüestió del Cisma d'Occident. Tot al llarg d'aquest període predicà en diverses ciutats invitat per les autoritats locals. Els materials aportats pels sermonaris del Patriarca, d'Avinyó o el de la Quaresma de 1413 han permès l'autor estudiar les predicacions: caste-

llana, la duta a terme a l'illa de Mallorca o a la ciutat de València. D'aquest període, possiblement, el moment més important el constitueix la seua participació en el compromís de Casp. Segons l'autor, la participació activa en defensa de Ferran d'Antequera li generaria recels per part dels valencians, que l'autor fonamenta fent servir els sermons en els quals ella justificà la seua posició.

En quart lloc analitza les seues propostes de «Reforma moral i pacificació». Les autoritats que l'invitaven a predicar esperaven d'ell que les seues homilies foren útils per reformar moralment i apaivagar les tensions existents entre les bandositats. No hi reeixí, ja que les tensions i enfrontaments brollaven de bell nou quan tot just finalitzava la seua activitat pastoral. Predicà sovint contra la prostitució i la presència de les meretrices a la ciutat. Així mateix, als seus sermons, s'hi troben al·lusions i comentaris crítics sobre les tafureries, la màgia, les blasfèmies, etc. I el professor Daileader ha contextualitzat de manera encomiable com les autoritats municipals d'arreu la Península Ibèrica es feren ressò de les prèdiques i suggeriments de mestre Vicent. L'autor, molt encertadament, connecta aquestes prèdiques amb les disposicions municipals en relació amb els temes abordats als sermons.

Un dels aspectes cabdals de la predicació de mestre Vicent fou el de la convivència entre cristians, musulmans i jueus (*Segregació i conversió*). No sembla encertat defensar que mestre Ferrer fou el responsable directe del *progrom* jueu del 9 de juliol de l'any 1391 i de l'assalt a la moreria (1394, 1397 i 1399), entre altres coses perquè no havia començat la seua predicació itinerant. Nogensmenys, en diverses ocasions explicà el seu posicionament al respecte: en 1404 a Suïssa proposà identificar-los mitjançant signes externs; en 1411 suggerí segregar-los físicament, i, fins i tot, defensà la seua conversió de bones maneres, sense violència. L'autor ha resseguit detingudament totes les disposicions municipals i reials que organitzaren la convivència entre les tres comunitats religioses i culturals i la seua relació amb mestre Vicent, coincident o no amb la seua.

L'autor no ha defugit d'avaluar les idees apocalíptiques de mestre Ferrer (*L'anticrist*, 1403), per a la qual cosa ha fet servir tant l'epístola de 1412 dirigida a Benet XIII amb el títol «de adventu antichristi et fine mundi» com d'altres sermons i notes d'estudi, recollides principalment al sermonari de Perusa, on aborda aquest tema des de perspectives ben diferents. L'autor ha rastrejat acuradament els corrents apocalíptics contemporanis per tal de fixar el pensament de mestre Ferrer, posant de relleu els canvis que al respecte es detecten en el pensament del dominic valencià, el qual defensà la proximitat de la fi del món, arribant a assenyalar que l'anticrist havia nascut l'any 1403. Vicent Ferrer recordà en mantes ocasions que el cisma d'Occident constituïa un signe de la fi del món.

Els viatges a Perpinyà i Vannes (*Últims viatges: Perpinyà, Gwened i entremig*) serveixen l'autor per estudiar el comportament i la vida del dominic d'ençà el 6 de gener de 1416. Les maniobres dilatòries de Benet XIII aconseguiren el punt àlgid el mes de novembre de 1415 a Perpinyà. S'encontraren els dos amics i després d'una greu malaltia el dominic predicà fent servir el tema «*Ossa arida audite verbum Dei*» (Ez 37, 4); el tema fa la impressió que era una espècie d'admonició i advertiment a Benet XIII. A partir d'aquest moment es trencà l'amistat i col·laboració entre ambdós, la qual havia començat feia molts anys, concretament l'any 1378. El desenllaç es produí el 6 de gener de 1416, quan Vicent Ferrer publicà la substracció de l'obediència de la Corona d'Aragó a Benet XIII. Segons Margalida de Prades, en el sermó que féu Vicent Ferrer aquell mateix dia, defensà que el Papa Luna era el vertader pontífex; no gensmenys publicà el text signat pel primogènit Alfons.

Vicent Ferrer fou invitat pel rei Ferran I i pel seu primogènit a desplaçar-se a Constança i incorporar-se a les sessions conciliars. El dominic no hi anà, tot i que el mateix Joan Gerson l'havia invitat amb una lletra en la qual el llenguatge traspua una situació, si més no, incòmoda per a mestre Ferrer i potser aquesta fou la raó per la qual no assistí al concili de Constança. Tal vegada recordà amb amargor les acusacions formulades per Nicolau Eimeric. Fa la impressió que aquestes no prosperaren gràcies a les gestions dutes a terme pel mateix Benet XIII, el seu amic. Joan Gerson, tot i invitar-lo, li recordà que n'estava assabentat i coneixia les crítiques que alguns havien formulat a propòsit dels seus sermons i de la presència de flagel·lants en la «Companyia», el seguici que l'acompanyava en els seus desplaçaments. Gerson li anunciava en la lletra: «*Mittimus reverendus pater praeominatus, et ego, quaerelas aliquorum, quae in nostras nedum verbis, sed scriptis devenerunt, et id agimus ad damnationem tuam, non ad*

inculpationem, non ad irrationem (novit Deus), sed ad cautelam super his amplioem». Fa la impressió que Joan Gerson estava avisant Vicent Ferrer i, tal vegada la declaració de Benet XIII com a antipapa pel concili, podia generar-li certes incomoditats si recordaven les acusacions formulades en temps pretèrit i que el pontífex havia estat el seu valedor.

La biografia del professor Daileader proporciona moltíssimes claus d'interpretació tant del personatge, Vicent Ferrer, com de la societat que l'envoltà i al si de la qual ell desenvolupà tant la seua vida pastoral com la seua activitat política.

Francisco M. GIMENO BLAY
Universitat de València

FARRÉ I VILALTA, Imma (2019): *La revista Joventut: literatura, modernitat i eclecticisme*. Tarragona: Publicacions de la Universitat Rovira i Virgili, 423 p.

Aquest volum prové d'una tesi doctoral presentada el gener de 2016, on es feia un estudi detallat de la revista *Joventut*. La tesi en si és un treball considerable que cobreix els set anys (1900-1906) de la revista, amb una recerca exhaustiva que va permetre donar a conèixer obres i autor(e)s sovint poc estudiades, especialment dones, i moviments, corrents, debats i polèmiques, etc. Aquest volum només ens n'ofereix una part, provinent del capítol 6, que tracta de la creació literària i la crítica. El títol del volum és la hipòtesi de treball: el que caracteritza la revista és el desig de modernitat i l'eclecticisme. La quantitat de dades que proporciona fa augurar que esdevindrà durant força temps una obra de referència sobre aquesta publicació i la seva època.

L'autora comença (cap. 1) gairebé *in media res* amb un estudi sobre els debats que va originar la crítica literària exercida a la revista i les acusacions de parcialitat (el text diu «imparcialitat» [p. 22] suposem que per lapsus) de què va ser objecte. El cap. 2 està dedicat a estudiar-hi la presència d'alguns dels autors més representatius de la literatura vuitcentista, com Verdager (29) o Guimerà (33), tant l'obra original que hi publiquen com la seva recepció entre els crítics de la revista. D'altra banda, hi figuren debats, el més previsible dels quals és la vigència dels Jocs Florals (57). El cap. 3 («L'eclecticisme literari, emblema de la modernitat contemporània») ocupa dues terceres parts del llibre. En aquest capítol l'autora distingeix entre la poesia (subcapítols 3.1 a 3.3) i la prosa (3.4 i 3.5), i entre l'obra de creació publicada a la revista i les crítiques a obres publicades. Pel que fa a la poesia, el subcapítol 3.1 està dedicat a Joan Maragall, que és l'únic estudi monogràfic sobre un sol autor; el 3.2, dedicat a «les constel·lacions poètiques», inclou el vitalisme (137), la poesia de la natura (141), la poesia social (164) i el decadentisme (181); i el 3.3 estudia la «batalla del sonet». Ja dins la prosa, el 3.4. estudia el ruralisme, especialment J. Ruyra i C. Albert, i el 3.5, l'«Aiguabarreig de corrents narratius: del decadentisme a la revifalla del costumisme», que inclou decadentisme (281), «prosa sentimental i romàntica» (329), regeneracionisme (345), realisme (360), costumisme (378) i gènere fantàstic (387).

Aquesta recerca no podria fer-se sense un buidatge sistemàtic de la revista, que permet a l'autora confegir llistes exhaustives dels textos publicats per Apelles Mestres (39), Caterina Albert (246) o Carme Karr (361); de passada, podem recuperar títols d'autors menors, com Emmanuel Alonso (299), Jaume Sabartés (319) o Xavier de Zengotita (344). L'autora no ha inclòs molt del material que va incorporar a la seva tesi; per exemple, tal com aclareix a la introducció (9), hi manca l'anàlisi de la creació dramàtica, que es pot trobar en un article que, posteriorment a la lectura de la tesi, va publicar a *Els Marges* (119, tardor 2016, p. 58-83). En optar per centrar-se en la crítica literària i en l'obra de creació dels diferents autors, l'autora tampoc no inclou informació sobre quan i per què s'origina la revista, quin és el seu grup original, qui la finança, etc., tot i que és una recerca que ella va realitzar per a la tesi; aquesta exclusió explica l'inici abrupte del volum. Tot i que podem trobar informació sobre l'origen de la revista en qualsevol història de la literatura, hauria estat interessant incorporar al volum aquestes dades. Però potser el que caldria recuperar amb més urgència són les llistes provinents de l'esmentat buidatge, per